

LIPA

POMEN DREVESA

Drevo je simbol človeške povezanosti z naravo in nas spominja na osnovne vrednote, ki ostajajo v toku časa nespremenjene. Drevesa sodelujejo pri ustvarjanju naše zgodovinske in kulturne dediščine in odkrivajo naš odnos do narave. Že od nekdaj igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju človeškega vsakdana.

KAJ JE LIPA?

Lipi se po domače reče rabljevka. Ime izvira iz časov fevdalizma, ko so ljudje, ki so bili obsojeni, obešali na lipe.

Lipa je drevo z mehkim lesom in z listi srčkane oblike. Lipa je listopadno drevo, ki zraste do 35 metrov visoko, deblo doseže v premeru 2 m ter doseže zelo visoko starost – več sto let. Lipa (*Tilia*) ima večje liste in cveti sredi junija. Lipovec (*Tilia Cordata*) pa je manjše, bolj čokato drevo, ima manjše liste in cveti kakšnih 14 dni kasneje.

Botanična razlika med obema vrstama lipe na področju zdravilstva ni pomembna, njuni drogi imata enak učinek. Medtem ko cvetje nabiramo septembra lubje pozimi. Cvet je dvospolen, s prašniki in pestičem. Za lipo je značilen globok koreninski sistem z močnimi stranskimi koreninami in je odporna proti vetru. Ko lipa cveti, privablja ta opojni vonj čebele na bogato pašo, njena košata krošnja pa daje senco v poletnih mesecih.

KAKŠNA JE KROŠNJA?

Krošnjo ima na prostem široko, debelovejnato, v gozdovih pa razvije vitko deblo in ožjo krošnjo. Koreninski sistem ima dobro razvit. Sestavljajo ga površinske in globlje korenine. Skorja je sivorjava, včasih rahlo rdečkasta z navpičnimi brazdami. Listi so nad 8 centimetrov dolgi, srčasti na 2 do 4 centimetrov dolgem, dlakavem peclju. Med razcepki žil na spodnji strani so bele dlačice. Cvetovi so rumenkasto zeleni, po 2 do 5 socvetju. Plodovi so trdi majhni oreški, grahove velikosti, med prsti zelo težko stremo.

UPORABA LIPE

Lipovo cvetje ljudje že stoletja nabirajo in iz njega kuhajo čaj, ki je od nekdaj znano ljudsko zdravilo. Čaj iz cvetov lipe blaži krče in pospešuje potenje, tako učinkovito znižuje povišano telesno temperaturo. Pijemo ga pri prehladu, težavah z ledvicami. Lubje v obliki prahu ali čaja učinkovito pospešuje izločanje žolča. Iz lipovega lesa pripravljamo lipovo oglje. Jemljemo ga z vodo pri akutnih zastrupitvah, pri bruhanju, zaprtju, proti driski ter pri želodčnih in črevesnih težavah, vendar pa je nujna takojšnja odstranitev oglja iz črevesja z blagimi odvajali. Lipovo oglje lahko uporabljamo tudi pri domačih živalih. Cenen je tudi lipov les. Je mehak, srednje gost, prožen, cepljiv, svetel in lepo se ga da oblikovati. Se dobro obdeluje, struži in rezlja. Uporablja se v mizarstvu, strugarstvu in rezbarstvu, za razne modele,

embalažo, vžigalice, svinčnike, igrače, risalne deske, za vezane plošče. Ličje so včasih uporabljali v vrvarstvu in vinogradništvu. Vse domače rezbarije in podobe svetnikov so včasih izdelovali iz lipovine. Od tod tudi znani slovenski pregovor: Stojiš kot lipov bog! Užitni so tudi mladi listi, ki lasem vrača lesk. Lipa daje obilico izvrstnega medu, ki je zelo cenjen.

KJE USPEVA

Lipa uspeva v srednji in južni Evropi. V Sloveniji je razširjena v mešanih listnatih gozdovih. Čistih lipovih sestojev pri naj nimamo. Za rast potrebuje globoka, rahla in sveža tla, čeprav uspeva tudi na slabših. Kislih tal ne prenese. Na onesnažen zrak in sušo je zelo občutljiva. Kot okrasno – hišno drevo je razširjena na podeželju.

POMEN LIPE NEKOČ

Lipa ima tudi latinsko ime *Tilia* in grško ime *Filira*.

V antiki je bila lipa simbol prijateljstva, kasneje v Evropi simbolizira žensko milino, lepoto in srečo ter zakonsko ljubezen. Lipo povezujejo s simbolom življenja, z zdravjem in modrostjo, nastopa pa tudi kot sodno drevo – torej je povezana s pravljичnostjo, zakoni, odloki. Posebno vlogo je imela tudi pri vstopu mladih v svet odraslih – tu je povezana s plesom in glasbo. Lipo so tako čistili v vseh preteklih obdobjih človekovega razvoja – od antike do starih Slovanov, v srednjeveški Evropi in vse do današnjih dni.

POMEN LIPE V SLOVENIJI

Lipa je močno vsidrana v slovenski zavesti, saj je povezana z nekaterimi obredi in šegami, pa tudi z vaškim pravnim, politični in družabnim življenjem.

Še v srednjem veku ni bilo po slovenskih krajih nobene cerkve, gradu ali vasi, trga in mesta brez lipe. Lipa je bila vseskozi deležna visokega spoštovanja ne le pri kmetu, ampak tudi pri plemstvu in meščanstvu. Vaške lipe so bile sajene v središču vasi, navadno v bližini cerkva. Že pred Karlom Velikim (8. stoletju) je imela lipo vsaka slovenska vas. Lipov list ali lipa se tako pojavi v tiskih časih na vladarskih pečatih in na pečatih mest. Sprva so pod njeno močno krošnjo zbirali vaški veseljaki in razsojali ter odločali o skupnih zadevah. Pod lipo so potekala vaška zborovanja in se razsojale pravde. Prastara slovenska navada je določala, da so pri pomembnih odločitvah županu stali ob strani vaške starešine. Pozneje je lipa nadomeščala, radio, televizijo, časopise, saj so se vaščani zbrali pod njeno košato krošnjo in prebirali uradne novice in razglase. Pod vaško lipo so ljudje radi zapeli, zaplesali in poveselili.

Tako pri nas v Sloveniji kot v Evropi so lipe med najdebelejšimi drevesi. Pozoren opazovalec bo skoraj pri vsaki večji kmetiji na Pohorju ali Kozjaku opazil lipo večjih dimenzij. Mnoge med njimi so zavarovane kot naravni spomeniki. Posebnost pa je lipov drevored v Josipdolu.

NAJSTAREJŠA LIPA

Pod najmlajšim slovenskim vulkanom, Smrekovcem, raste najstarejša slovenska lipa, Najevska lipa; nekdo je o njej zapisal, da je to lipa vseh lip. Mogočna lipa raste na robu gozda blizu kmeta Najevnika, od tod njeno ime. Starost te lipe lahko le ocenjujemo, ker je s strani in v sredini votla, tako da se njene starosti z običajnimi postopki ne da ugotoviti. Najverjetnejšo starost izdaja letnica na bližnjem kužnem znamenju, 1222. Visoka je okrog 28 m, kar za te

vrste drevo ne pomeni neke posebne velikosti, presenetljiv pa je njen obseg, saj meri v prsni višini nad 11 m, kar je nad vsemi slovenskimi rekordi. Svojo veličastno starost kaže Najeveska lipa tudi na zunaj. Viharji, ki so jo upogibali skozi stoletja, in strele, ki so jo kdove kolikokrat udarjale, so ji zadale rane, zaradi katerih se suši stranski vrh in posamezne veje, vse to pa se sproti obnavlja in mogočne grčaste zarastline opozarjajo na življenjsko moč. Človek bi pomislil, da bo živa še čez tisoč let.

ZAKLJUČEK

Zadnja leta, ko lipo spet oživljamo kot simbol slovenstva, njegove prvobitnosti in trdoživosti, smo temu drevesu posvetili več pozornosti.

Na drevo torej po eni strani lahko gledamo kot na biotop, po drugi pa kot na kulturno-zgodovinski objekt. Ko se poglobimo v življenje dreves, odkrivamo mnoge zanimive stvari in občutja. Pomemben delež prispeva lipa k estetski funkciji gozda, ugodno vpliva na gozdna tla, posamezne lipe ali skupine lip pa imajo pomen kot dekorativen in značilen element krajine.

Literatura:

- Najava projekta drevo v mojem življenju
- Vrtnarjenje in zelišča
- Najevska lipa